

Dlaczego twórcy różnych epok sięgają po postaci i motywy biblijne?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Anna Kamieńska, *Biblia jako zakorzenienie*, [w:] tejże, *Na progu słowa*, Poznań 1985, s. 35–39.
- Źródło: Zygmunt Kubiak, *Poezja Biblii*, [w:] tegoż, *Półmrok ludzkiego świata*, Kraków 2001, s. 137–141.
- Źródło: Stefan Sawicki, *Biblia a literatura. Wprowadzenie do obrad*, [w:] *Biblia a literatura*, red. J. Gotfryd, S. Sawicki, Lublin 1986, s. 8–9.
- Źródło: Maria Adamczyk, *Biblia*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej*, red. T. Michałowska, Wrocław 1990, s. 85–88.
- Źródło: Małgorzata Krzysztofik, *Kulturotwórcza rola Biblii w dobie staropolskiej na tle dziedzictwa europejskiego*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 3 (2004), s. 367–379.

Dlaczego twórcy różnych epok sięgają po postaci i motywy biblijne?

Wenzel Peter, *Adam i Ewa w ziemskim raju*

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Badacze kultury są zgodni, że Biblia to dzieło, które w sposób nieporównywalny z innymi wpłynęło na sztukę światową. Pismo Święte wciąż dostarcza artystom inspiracji, dzięki czemu historie Jezusa, Adama i Ewy, czy Hioba wybrzmiewają wciąż na nowo i znane są nawet tym odbiorcom kultury, którzy nie wyznają judaizmu lub chrześcijaństwa.

Dlaczego pisarze, kompozytorzy i malarze od niemal dwóch tysięcy lat sięgają po księgi biblijne? Na czym polega uniwersalizm Biblii, który sprawia, że motywy w niej zawarte wciąż są natchnieniem dla artystów?

Twoje cele

- Wyjaśnisz wpływ Biblii na współczesne rozumienie historii.
- Zinterpretujesz wybrane metafory zawarte w tekście Anny Kamieńskiej *Zakorzenie w Biblii*.
- Wyjaśnisz, na czym polega kulturotwórcza rola Biblii.

Przeczytaj

Kulturotwórcza rola Biblii

Kultura to duchowy i materialny dorobek ludzkości, będący wynikiem twórczej działalności człowieka. W jej zakres wchodzi m.in.: nauka, sztuka, filozofia i moralność.

Jacopo Tintoretto, *Grzech pierworodny*, 1550

Źródło: domena publiczna.

Jednym z najważniejszych dzieł w historii ludzkości, które decydowało o kształcie kultury, zwłaszcza europejskiej, jest Biblia. Obie części Pisma Świętego, czyli Stary i Nowy Testament, mają przede wszystkim znaczenie religijne, ale wywarły również bardzo istotny wpływ na sztukę.

Stefan Sawicki

Biblia a literatura. Wprowadzenie do obrad

Nie tylko zresztą autorytet Biblii jako świętej księgi chrześcijaństwa decyduje o tym wpływie, choć on naturalnie przede wszystkim. Literatura uważała za swój obowiązek i przywilej »poszerzać« tekst Biblii przez różnorodne nawiązywanie do niej jako do podstawowego źródła mądrości o człowieku, ukazującego go równocześnie w dwóch

wymiarach: najpospolitszej codzienności i przerastającej wyobraźnię wieczności.

Ale też tekst Pisma Świętego nęcił pisarzy i z innych jeszcze względów. Urzekał odrębnością stylu, konkretnością metaforyki, rytmicznością składni. Narzucał rozumienie języka jako słowa, które nie tylko jest konwencjonalnym znakiem, lecz pozostaje w jakimś realnym związku z oznaczaną rzeczywistością. Docieranie do pierwotnego kształtu i znaczenia słowa było dla wielu poetów [...] docieraniem do istotnej rzeczywistości, jej głębszego egzystencjalnego sensu.

Tekst Biblii zawierał wreszcie sytuacje nieomal **archetypowe** w swej reprezentatywności i ważności dla człowieka. [...] Właśnie ta otwartość Biblii na kontynuację, na wysnuwanie analogii, [...] wyjaśnia jej olbrzymią literaturorodność nie tylko dawniej, lecz i dziś.

Źródło: Stefan Sawicki, *Biblia a literatura. Wprowadzenie do obrad*, [w:] *Biblia a literatura*, red. J. Gotfryd, S. Sawicki, Lublin 1986, s. 8–9.

Biblijne inspiracje w twórczości pisarzy do XVIII wieku

Artyści inspirowali się Pismem Świętym z różnych powodów, które zmieniały się w kolejnych epokach:

((**Maria Adamczyk**

Biblia

Przekonanie o Bożym autorstwie Biblii dyktowało najwyższy **pietyzm** dla jej tekstu [...]. Pewność co do bezbłędności i nieomyłności Biblii **implikowała** zarazem pełną wiarę także w sam jej tekst dosłowny, rozumiany jako bezpośredni i prawdziwy przekaz o zaistniałych w przeszłości realnych wydarzeniach [...].

Pojmowanie Biblii w kategoriach tekstu o nadprzyrodzonym charakterze [...] pomniejszało zasadniczo zainteresowanie jej walorami estetycznymi. [...] Dopiero humanizm [...] zwrócił uwagę na poezję **ST**, próbując wartościować **psalmy** także w kategoriach

estetycznych. [...] W Polsce [...] znakomitym przykładem takiego stosunku do poetyckich tekstów ST są psalmy Kochanowskiego (1579). Ich rozmyślnie humanistyczny uniwersalizm oraz ponadwyznaniowy charakter i najwyższej klasy mistrzostwo poetyckie wpłynęły w decydujący sposób na rozwój poezji narodowej.
[...]

Oddziaływanie Biblii na piśmiennictwo [...] śledzić można na kilku płaszczyznach. [...] Biblia służyła więc jako źródło: a) myśli moralno-filozoficzno-religijnej, a także naukowej, b) wątków fabularnych, c) wzorów osobowych, kształtowanych wedle postaci ST lub NT, d) norm gatunkowych i językowo-stylistycznych.

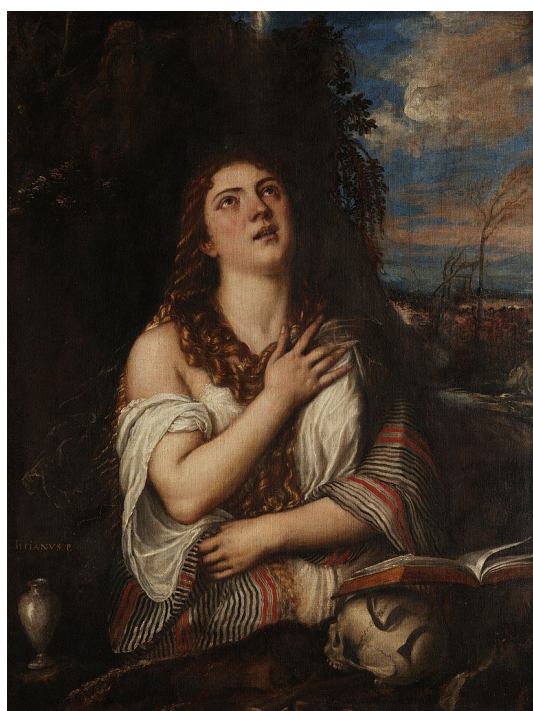
Powszechna w społeczeństwie znajomość Biblii i jej powaga sprawiły, że traktowano ją głównie na prawach autorytatywnej wyroczni, źródła nauki i przykładów [...]. W potocznym obiegu kursowały zaczerpnięte z Pisma [sentencje](#), [...] maksymy moralne o charakterze pouczenia i przestrogi. Z Biblii czerpano argumenty zarówno dla celów polemiki wyznaniowej, jak i dla wsparcia materiału dowodowego w zakresie rozważań politycznych i historiozoficznych [...].

Wykorzystywano zwłaszcza fabularne wątki Biblii. W celach parenetycznych sięgało po nie kaznodziejstwo [...]. Pismo Święte stanowiło źródło historii, które przekazywano odbiorcom w postaci budujących opowiadań-[egzemplów](#) [...].

Jednocześnie Biblia stanowiła [...] niezwykle aktywny wzór artystycznego stylu poetyckiego oraz prozatorskiego ([kazanie](#), psalm [...]). Styl biblijny oddziałł [...] zarówno w zakresie umiejętności kształtowania składni (naśladowano zwłaszcza tzw. [paralelizmy](#) [...]), jak też wzbogacania słownictwa poetyckiego. Liczni twórcy czerpali z Pisma wzory metafor i porównań.

Biblijne inspiracje w twórczości pisarzy XIX- i XX-wiecznych

Powody, dla których pisarze przedromantyczni sięgali po Biblię, w dużej mierze były aktualne także w dwóch następnych stuleciach. Twórcy w przystępny i obrazowy sposób przekazywali wiernym historię wybranej postaci (np. Hioba czy Maryi), społeczności (narodu wybranego), całej ludzkości lub symbolikę motywu biblijnego. Pismo Święte wciąż stanowiło źródło dydaktycznych egzemplów, ale było również wzorcem stylistycznym. Szczególnym przypadkiem są *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego* napisane przez Adama Mickiewicza w 1832 r. Zastosowana w nich stylizacja biblijna miała być argumentem potwierdzającym główną ideę tego dzieła. Twórca przedstawił Polaków, a zwłaszcza przebywających na emigracji uczestników powstania listopadowego, jako naród wybrany, pełniących specjalną **misję** w dziejach świata: cierpienie na wzór Chrystusa ma przynieść ludziom ostateczne zwycięstwo dobra nad złem. W romantyzmie umieszczanie motywów biblijnych w kontekście patriotycznym było tylko jednym z możliwych sposobów wykorzystania Pisma. Rozwinęła się również tendencja do konstruowania bohaterów noszących na sobie „piętno Kaina”, mających na sumieniu jakąś zbrodnię (np. tytułowa postać z *Konrada Wallenroda* Mickiewicza). Celem takiej kreacji zazwyczaj było ukazanie skomplikowania psychiki ludzkiej.

Tycjan, *Maria Magdalena pokutująca*, 1566
Źródło: domena publiczna.

Na przełomie wieków modne stało się przedstawianie bohaterów, którzy dotąd byli ukazywani jednoznacznie krytycznie: Ewa, **Salome**, Judasz, Maria Magdalena czy Lucyfer uosabiali teraz bunt, samotność, niezgodę na świat lub witalny erotyzm. Odwołania do Biblii nie potwierdzały tradycyjnego pojmowania określonych motywów czy postaci, lecz dawały okazję do ich **reinterpretacji**.

W XX w. Biblia nadal inspirowała do wynurzeń natury religijnej i to nie tylko autorów utożsamiających się z chrześcijaństwem. Zwłaszcza pisarze, którzy doświadczyli drugiej wojny światowej, z jednej strony podkreślali pragnienie zachowania wartości zawartych w Dekalogu czy ewangeliach, z drugiej – unaoczniali potęgę zła, wobec której prawdy wiary są bezsilne.

Tradycyjne odczytanie jest tylko jedną z możliwości ustosunkowania się do treści Starego i Nowego Testamentu, jednak nawet polemiczne nastawienie wobec ksiąg biblijnych dowodzi wielkiego kulturowego znaczenia Pisma.

Słownik

archetyp

(gr. *archétypon* – pierwowzór) – pojęcie wprowadzone przez Carla Gustava Junga, czerpiącego z psychoanalizy Zygmunta Freuda, oznaczające obecny od zarania dziejów wzorzec zachowania, istniejący w nieświadomości zbiorowej, a odnoszący się do uniwersalnych zjawisk, np. cierpienia, śmierci, macierzyństwa, miłości

egzemplum

(łac. *exemplum* – przykład) – przykład, wzór

kazanie

gatunek literatury użytkowej, przemowa o charakterze religijnym lub politycznym

paralelizm

(gr. *parallēlismós* – zestawienie, porównanie) – podobieństwo treściowe, kompozycyjne kilku fragmentów utworu literackiego (zdań, strof, scen, wątków itp.)

pietyzm

(łac. *pietas* – pobożność) – kierunek w religii wywodzący się z protestantyzmu niemieckiego. Głównymi cechami pietyzmu są gorliwość religijna, codzienna pobożność i rygorystyczna moralność. Pietyzm miał wpływ na literaturę, stawiając jej za cel przede wszystkim analizę świata wewnętrznego człowieka i jego życia duchowego

psalm

(gr. *psalmós* – śpiew przy akompaniamencie instrumentu strunowego) – liryczna i podniosła pieśń modlitewna skierowana do Boga

reinterpretacja

nowa interpretacja np. dzieła literackiego, odmienna od dotychczasowych

sentencja

(łac. *sententia* – sąd, opinia) – krótkie sformułowanie wyrażające myśl o charakterze moralnym, filozoficznym, psychologicznym

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Napisz plan wypracowania, w którym zinterpretujesz jeden z utworów wymienionych w multimedium.

Polecenie 2

Korzystając z dowolnego, ale zweryfikowanego źródła (np. leksykonu pisarzy lub podręcznika), wypisz dodatkowe przykłady dzieł zainspirowanych Biblią. Dobierz przykłady do każdej z epok.

Sprawdź się

Tekst do ćwiczeń

((Anna Kamieńska

Biblia jako zakorzenienie

Biblia to liczba mnoga od greckiego słowa *biblios* oznaczającego [łyko](#) wiązu papierowego. W Egipcie robiono z niego księgi zwojowe, stąd książka. Znamy to słowo z wielu oswojonych słów np. „biblioteka”. „Biblioteka” to „zbiór ksiąg”.

I właśnie biblia [...] to „zbiór ksiąg”. Nie jest to jednak zwykła biblioteka, a więc książki ustawione na półce jedna obok drugiej. [...] Jest to szczególna biblioteka, w której wielość ksiąg jest spotęgowaną jednością. Możemy czytać osobno Księgę Rodzaju, Księgę Hioba, Psalmy, Listy św. Pawła – ale nie zrozumiemy tych osobnych ksiąg naprawdę, jeśli nie będziemy ich czytać w kontekście z innymi. Jedna rzuca blask na drugą, jedna oświeśla drugą. [...]

W naszym kręgu kulturowym Biblia to niemal synonim i upostaciowanie tego, co nazywamy Księgą.

Wielu ludzi zapytanych, jaką jedną książkę zabraliby na bezludną wyspę – odpowiada: Biblię. Tak jakby w niej zawierały się w jakiś sposób wszystkie inne książki.

Oczywiście, jest to przede wszystkim księga święta. W [synagogach](#) przechowuje się jej święte zwoje w misternych pokrowcach w specjalnej szafie, tzw. Arce Przymierza, i wyjmuje ze czcią. Jest specjalny zawód przepisywaczy ksiąg. A zużyte zwoje grzebie się w ziemi jak ciała umarłych z uroczystym ceremoniałem. Żydzi zawsze nazywali siebie „narodem księgi” [...]. Przez długie wieki Żydzi nie dotykali świeckich książek. Uważali je za przedmioty brudzące ręce.

[...] W liturgii prawosławnej, a także w bardziej uroczystych mszach katolickich okadza się Biblię, nim się ją podniesie i ukaże ludowi.

[...]

Na Biblię świadkowie przysięgają w sądach, że mówić będą prawdę, całą prawdę i tylko prawdę, jakby w przekonaniu, że to co jest samą prawdą, kryje się na kartach tej książki.

Cała nasza kultura zakorzeniona jest tak głęboko w Biblii, że nie wiedząc nawet o tym, nie myśląc o tym, oddychamy nią i myślimy. Weźmy dla przykładu choćby sprawę czasu i rozumienia historii [...]. Żyjemy w epoce, dla której historia i historyczność to pojęcia podstawowe. [...]

Mało kto jednak uświadamia sobie, że takie pojęcie historyczności, jakie jest naszym udziałem, uformowane zostało przez naród Izraela w ciągu tysiącleci jego doświadczeń [...]. W Biblii nie znajdujemy słowa na oznaczenie historii, dziejów, ale to Izrael stworzył historię w naszym rozumieniu w opozycji do a-historycznych [...] koncepcji innych ludów starożytnych [...]. Archaiczne społeczeństwa Wschodu przeciwstawiały się cierpieniu przemijania przez koncepcję powtarzającego się czasu, koncepcje powrotów. [...] Szttywnemu, statycznemu rozumieniu historii Izrael przeciwstawia historię jako nieustanne dzianie się [...]. Tym syntetycznym pojęciem historii do dziś operujemy [...].

Tak zakorzenieni jesteśmy w Biblii przez nasze pojęcie czasu, nasze pojęcie historii. Ale przecież także nasze pojęcie moralności. Albowiem od zawartego z Izraelem przymierza z Bogiem, od warunków tego przymierza zwanych dziesięciorgiem przykazań, nie posunęliśmy się ani o krok naprzód. Dekalog jest ciągle dla nas podstawą moralności ogólnoludzkiej i prototypem prawa. [...] Prawodawstwo współczesne składające się z wielości ustaw [...] nie może być objęte przez umysł jednego człowieka. Wymaga klanu specjalistów, prawników. [...] Dekalog zaś jest prawem do

zapamiętania, wyczerpującym w zasadzie wszelkie sytuacje ludzkiego życia. [...]

Można by jeszcze ukazywać to zakorzenienie w kulturze, którą żyjemy, w sztuce. Katedry gotyckie, które ktoś nazwał kamiennymi Bibliami. [Rembrandt](#). [Jan Sebastian Bach](#). Ślady olbrzymów, którzy jakby wyszli z kart Biblii.

Zakorzenienie w liturgii. Przeciętny chrześcijanin nie zdaje sobie sprawy z tego, że w liturgii mszy mało jest słów, których nie zaczerpnięto z Biblii [...].

Wreszcie dla wielu pokoleń była ta księga i jest zakorzeniem w rzeczywistości Boga. Takie pojęcie Boga, jakim dziś się posługujemy, ukształtowało się w Biblii. W imię wiary w tego Boga wielu oddało życie [...]. Czy można by za jakąś inną książkę oddać życie?

Bo wróćmy do tego, że jest to jednak książka, a już to samo każe nam myśleć o niej w kategoriach pisma, piśmiennictwa, literatury.

Źródło: Anna Kamieńska, *Biblia jako zakorzenienie*, [w:] tejże, *Na progu słowa*, Poznań 1985, s. 35–39.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz w tabeli Prawda, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub Fałsz – jeśli jest fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Słowo <i>biblios</i> oznacza korzenie wiązu papierowego.	☐	☐
Przepisywaniem ksiąg biblijnych zajmowali się wyłącznie kapłani.	☐	☐
Starożytni Żydzi chętnie gromadzili świeckie księgi.	☐	☐
W Biblii nie ma słowa oznaczającego historię jako dzieje.	☐	☐
Większość słów używanych w liturgii mszy pochodzi z Biblii.	☐	☐
Kultura europejska była „zakorzeniona w Biblii” tylko w okresie średniowiecza.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Przytocz zdanie z tekstu Anny Kamieńskiej, w którym autorka podkreśla, że Biblia stanowi całość i zrozumienie pojedynczej księgi jest możliwe wówczas, gdy zna się pozostałe części Pisma Świętego.

Ćwiczenie 3

Czy zgadzasz się z opinią Anny Kamieńskiej, że Biblia jest źródłem naszego pojmowania historii? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 4

Porównaj pojmowanie czasu przez Żydów oraz przez inne wschodnie ludy archaiczne. Napisz krótki tekst, w którym przedstawisz różnice w rozumieniu kategorii czasu.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, na czym polega wartość Dekalogu. Odwołaj się do odpowiednich fragmentów tekstu Anny Kamieńskiej.

Ćwiczenie 6

Odwołując się do informacji zawartych w lekcji oraz do tekstu Anny Kamieńskiej, wykaż, że Biblia inspirowała nie tylko pisarzy.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij metaforę zawartą w zdaniu: „Katedry gotyckie [...] ktoś nazwał kamiennymi Bibliami”.

Ćwiczenie 8

Zinterpretuj zdanie kończące dziesiąty akapit tekstu Anny Kamieńskiej: „Ślady olbrzymów, którzy jakby wyszli z kart Biblii”.

Ćwiczenie 9

Na podstawie analizy tekstu Anny Kamieńskiej napisz plan rozprawki na temat: „Czy Rembrandt zawdzięczał Biblii tylko tematy swoich obrazów?”.

Praca domowa

1. Wypisz w stworzonej na lekcji grafonotce minimum dwa przykłady znanych ci sentencji biblijnych. Zastanów się, jak często używasz ich w życiu codziennym.
2. Wykonaj drugie polecenie do multimedium (sekcja „Prezentacja multimedialna”).
3. Napisz wypracowanie, w którym odpowiesz na pytanie: „Na czym polega niezwykłość Biblii jako dzieła literackiego?”. W swojej pracy odnieś się do eseju Zygmunta Kubiaka oraz dwóch innych tekstów kultury.

Zygmunt Kubiak

Poezja Biblii

“ Piękność Biblii jest tą jej cechą, która najbardziej rzuca się w oczy niemal każdemu czytelnikowi. Piękność nieporównana. Ona to między innymi sprawia, że ciągle na nowo wraca się do Księgi. [...] [J]ej wartości poetyckich nie sposób analizować tak, jak się analizuje piękność innych książek. [...] Poprzez ocenę „środków poetyckich” zawartych w stylu docieramy do głębszych warstwa dzieła. Taka jest zasada. Ale co mi ona pomoże wobec Księgi? Zapewne wszyscy zgodzą się na ogólne twierdzenie, że jej styl [...] jest niezmiernie piękny [...]. Ale co można więcej o nim powiedzieć oprócz tego, że działa na nas tak silnie? [...]

Nigdzie [...] nie mogę dostrzec u autorów biblijnych jakiegokolwiek pogoni za słowami i metaforami. Ich normalny sposób mówienia jest sprawozdawczy, dosłowny. Podają fakty. [...] Taki właśnie styl staje się w pewnym sensie niepostrzegalny i nie poddaje się analizie. [...]

W Biblii [...] piętno „nadliterackości”, suwerenności wobec normalnych kryteriów estetycznych, jest silniejsze niż w jakichkolwiek innych tekstach. Silniejsza jest bowiem przede wszystkim jej piękność. Obiektywnym sprawdzianem tej siły może być oddziaływanie Księgi na literaturę i sztukę ludzkości, wpływ tak głęboki i rozległy, że nie można dla niego znaleźć żadnej analogii w dziejach ludzkiej kultury. Gdyby nie Biblia, nie byłoby katedr gotyckich, nie byłoby największych dzieł literackich średniowiecznej i nowożytnej Europy, nie byłoby [Szekspira](#). Nie tylko Szekspira. Nie byłoby również [Koranu](#), którego atmosfera – a nie tylko tezy doktrynalne – w dużej mierze wywodzi się z atmosfery Biblii, z klimatu poezji biblijnej. Księga więc niesie w sobie poezję o sile nieporównywalnej z niczym; wiemy zresztą o tym dobrze. [...]

Można [...] zestawiać teksty biblijne z literaturą egipską i babilońską. Można wskazywać na niewątpliwe pokrewieństwo – zarówno stylistyczne, jak i treściowe – między aforyzmami Salomona

a naukami Ptah-hotepa [...]. Ale jak wytłumaczyć ten fakt, że słowa [...] egipskich mędrców czytamy jako teksty antykwaryczne [...], a Przypowieści Salomona do dziś dnia dają przy lekturze rozkosz tak wielką, że w porównaniu z nimi aforyzmy wysławianego La Rochefoucaulda wydają się płaskie, nudne i schematyczne. Można porównać Psalmy Dawida z psalmami babilońskimi i wskazywać na podobną [...] monotonię wersetów, nawracających jakby bez końca do tego samego tematu, [...] ale trudno wytłumaczyć, dlaczego tylko w psalmach biblijnych ta monotonia jest niby piętrzenie się fal, ciągle na nowo dźwigających się w górę [...]. Można wydobyć z piosenek harfiarzy egipskich odpowiedniki różnych elementów poetyckich Pieśni nad Pieśniami [...]. Ale nikt się nie łudzi, że w ten sposób wytłumaczy istotę Pieśni nad Pieśniami, przeniknie naturę dziwnego płomienia, którym ogarnięte są wszystkie obrazy biblijnego poematu.

[...] Słuchając Księgi, trzeba często „kłaść rękę na usta swoje”, trzeba często mówić: „nie wiem”, trzeba przyznać się: „nie rozumiem, czym jest ta siła”.

Źródło: Zygmunt Kubiak, *Poezja Biblii*, [w:] tegoż, *Półmrok ludzkiego świata*, Kraków 2001, s. 137–141.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Dlaczego twórcy różnych epok sięgają po postaci i motywy biblijne?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej,

z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;

IV. Samokształcenie.

3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

11) porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;

IV. Samokształcenie. spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1. sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega wpływ Biblii na kulturę i sztukę wszystkich epok;
- analizuje nawiązania do motywów i historii biblijnych w dokonaniach późniejszych epok;
- wyjaśnia pojęcie, takie jak: rola kulturotwórcza, reinterpretacja, egzemplum;
- odczytuje sens tekstu publicystycznego Anny Kamieńskiej *Biblia jako zakorzenienie* w kontekście znaczenia Biblii dla twórców różnych dziedzin sztuki.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- z użyciem e-podręcznika;
- grafionotka.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;

- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- arkusze papieru, flamastry.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Na początku lekcji nauczyciel prezentuje uczniom współczesne przykłady motywów biblijnych w zaskakujących realizacjach. Propozycje:
 - *The Brick Bible* – historie biblijne opowiedziane za pomocą klocków Lego (nauczyciel może zaprezentować przykład takiej realizacji w internecie lub w publikacji).
 - Piosenki zespołu rockowego 2Tm2, 3 – nawiązujące bezpośrednio i afirmacyjnie do treści Biblii.
 - *Jeźdźcy Apokalipsy* – obraz Jerzego Dudy-Gracza z 1995 roku.
2. Po prezentacji nauczyciel prowadzi z uczniami pogadankę na temat granic inspiracji Pismem Świętym. Uczniowie zastanawiają się nad powodami, dla których artyści sięgają po motywy biblijne.
3. Nauczyciel sugeruje, że Biblia jako dzieło literackie miała wpływ na wszystkie epoki, nawet te, w których nie kładziono nacisku na religijność.
4. Po wstępnej rozmowie nauczyciel prezentuje uczniom cele lekcji oraz „Wprowadzenie” do niej, następnie zapisuje temat na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel poleca uczniom:
 - przygotowanie akcesoriów do wykonania grafionotki,
 - przeczytanie sekcji „Przeczytaj”,
 - wynotowanie za pomocą grafionotki najważniejszych informacji o kulturotwórczej roli Biblii przede wszystkim na podstawie fragmentów tekstów Marii Adamczyk i Stefana Sawickiego. Zadaniem uczniów jest selekcja najważniejszych informacji, ale także – obligatoryjnie – wykonanie grafik poświęconych pojęciom: reinterpretacji i egzemplum oraz pozostawienie ramki tekstowej do wpisania przykładów sentencji (jako dodatkowej pracy domowej). Po wykonaniu przez uczniów grafionotki nauczyciel ocenia efekty pracy i koryguje selekcję informacji.

2. Nauczyciel przedstawia uczniom „Prezentację multimedialną” zamieszczoną w e-podręczniku, a następnie poleca wykonanie pierwszego polecenia. Po skończonej pracy uczniów ocenia jej efekt.
3. Uczniowie zapoznają się z tekstem Anny Kamieńskiej *Biblia jako zakorzenienie* w sekcji „Sprawdź się” i wspólnie wykonują sprawdzające znajomość treści ćwiczenie nr 1. Następnie uczniowie dobierają się w pary, którym nauczyciel przydziela poszczególne ćwiczenia do tekstu: 2-8. Nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi udzielonych przez wybrane pary.

Faza podsumowująca:

W podsumowaniu lekcji cały zespół klasowy tworzy plan rozprawki (ćwiczenie 9. w sekcji „Sprawdź się”) na podstawie tekstu Anny Kamieńskiej. Nauczyciel przypomina uczniom, jak należy się przygotować do pisania rozprawki i jaką strukturę powinna mieć ta forma wypowiedzi pisemnej.

Praca domowa:

1. Wypisz w stworzonej na lekcji grafonotce minimum dwa przykłady znanych ci sentencji biblijnych. Zastanów się, jak często używasz ich w życiu codziennym.
2. Wykonaj drugie polecenie do multimedium (sekcja „Prezentacja multimedialna”).
3. Napisz wypracowanie, w którym odpowiesz na pytanie: „Na czym polega niezwykłość Biblii jako dzieła literackiego?”. W swojej pracy odnieś się do eseju Zygmunta Kubiaka oraz dwóch innych tekstów kultury.

((Zygmunt Kubiak

Poezja Biblii

Piękność Biblii jest tą jej cechą, która najbardziej rzuca się w oczy niemal każdemu czytelnikowi. Piękność nieporównana. Ona to między innymi sprawia, że ciągle na nowo wraca się do Księgi. [...] [J]ej wartości poetyckich nie sposób analizować tak, jak się analizuje piękność innych książek. [...] Poprzez ocenę „środków poetyckich” zawartych w stylu docieramy do głębszych warstwa dzieła. Taka jest zasada. Ale co mi ona pomoże wobec Księgi? Zapewne wszyscy zgodzą się na ogólne twierdzenie, że jej styl [...] jest niezmiernie piękny [...]. Ale co można więcej o nim powiedzieć oprócz tego, że działa na nas tak silnie? [...] Nigdzie [...] nie mogę dostrzec u autorów biblijnych jakiegokolwiek pogoni za słowami i metaforami. Ich normalny sposób mówienia jest sprawozdawczy, dosłowny. Podają

fakty. [...] Taki właśnie styl staje się w pewnym sensie niepostrzegalny i nie poddaje się analizie. [...] W Biblii [...] piętno „nadliterackości”, suwerenności wobec normalnych kryteriów estetycznych, jest silniejsze niż w jakichkolwiek innych tekstach. Silniejsza jest bowiem przede wszystkim jej piękność. Obiektywnym sprawdzianem tej siły może być oddziaływanie Księgi na literaturę i sztukę ludzkości, wpływ tak głęboki i rozległy, że nie można dla niego znaleźć żadnej analogii w dziejach ludzkiej kultury. Gdyby nie Biblia, nie byłoby katedr gotyckich, nie byłoby największych dzieł literackich średniowiecznej i nowożytnej Europy, nie byłoby [Szekspira]. Nie tylko Szekspira. Nie byłoby również [Koranu], którego atmosfera – a nie tylko tezy doktrynalne – w dużej mierze wywodzi się z atmosfery Biblii, z klimatu poezji biblijnej. Księga więc niesie w sobie poezję o sile nieporównywalnej z niczym; wiemy zresztą o tym dobrze. [...] Można [...] zestawiać teksty biblijne z literaturą egipską i babilońską. Można wskazywać na niewątpliwe pokrewieństwo – zarówno stylistyczne, jak i treściowe – między aforyzmami Salomona a naukami [Ptah-hotepa] [...]. Ale jak wytłumaczyć ten fakt, że słowa [...] egipskich mędrców czytamy jako teksty antykwaryczne [...], a Przypowieści Salomona do dziś dnia dają przy lekturze rozkosz tak wielką, że w porównaniu z nimi aforyzmy wysławianego [La Rochefoucaulda] wydają się płaskie, nudne i schematyczne. Można porównać Psalm Davida z psalmami babilońskimi i wskazywać na podobną [...] monotonię wersetów, nawracających jakby bez końca do tego samego tematu, [...] ale trudno wytłumaczyć, dlaczego tylko w psalmach biblijnych ta monotonia jest niby piętrzenie się fal, ciągle na nowo dźwigających się w górę [...]. Można wydobyć z piosenek harfiarzy egipskich odpowiedniki różnych elementów poetyckich Pieśni nad Pieśniami [...]. Ale nikt się nie łudzi, że w ten sposób wytłumaczy istotę Pieśni nad Pieśniami, przeniknie naturę dziwnego płomienia, którym ogarnięte są wszystkie obrazy biblijnego poematu. [...] Słuchając

Księgi, trzeba często „kłaść rękę na usta swoje”, trzeba często mówić: „nie wiem”, trzeba przyznać się: „nie rozumiem, czym jest ta siła”.

Źródło: Zygmunt Kubiak, *Poezja Biblii*, [w:] tegoż, *Półmrok ludzkiego świata*, Kraków 2001, s. 137–141.

Materiały pomocnicze:

Ks. Kazimierz Bukowski, *Biblia a literatura polska. Antologia*, Poznań 1988.

Anna Maria Komornicka, *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Łódź 1994.

Wskazówki metodyczne:

Uczeń może zacytować wybrane fragmenty z książki Kazimierza Bukowskiego *Biblia a literatura polska* (z „Prezentacji multimedialnej”) w rozprawce.